

*Діордіца І. В.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права і процесу
Національного авіаційного університету*

КІБЕРНЕТИЧНИЙ ПРОСТІР VS ІНФОРМАЦІЙНИЙ У КОНТЕКСТІ ПРАВНИЧОЇ ГЕРМЕНЕВТИКИ

Анотація. Правове регулювання сфери інформаційного права, забезпечення інформаційної та кібернетичної безпеки ґрунтуються на понятійно-категоріальному апараті науки. В основі застосування ключових термінів лежить чітке уявлення про семантику кожного з них. Автор статті демонструє сутність герменевтичного підходу в дослідженні термінологічних сполучень, висвітлює їхні інтеграційні та диференціальні ознаки. Врахування даних, які містяться у статті, дасть змогу у подальшому вдосколювати юридичну техніку нормотворчості.

Ключові слова: кібернетичний простір, інформаційний простір, правничка герменевтика, методи наукових досліджень в юриспруденції.

Постановка проблеми. Стрімкий розвиток науки і техніки, що принципово змінює умови життя кожної людини і суспільства, здебільшого орієнтований на сферу інформації, особливо в частині збору, аналітичної обробки, збереження, формування нових знань, норм та поширення сучасних даних. Тому особливого значення набуває інтерпретація смислів, що є вкрай важливим для права.

Проблеми правового регулювання питань інформаційної сфери, які у вузькому сенсі можуть бути віднесені до галузі інформаційного права, насправді є синкретичними, оскільки у своїй багатогранності кореспондуються із рядом інших наук, зокрема: кібернетикою, теорією управління, філософією права, політологією, безпекознавством, кримінологією, прикладною лінгвістикою тощо. Обмеження одним вузьким сегментом знань під час дослідження складних об'єктів призводить до поверховості наукових висновків, нерационального блукання у пошуках об'єктивних закономірностей, що мають вияв лише за умови системного підходу. Через це під час вивчення інтеграційних питань важливо звертатися до наукових праць вчених різних галузей. У контексті проблеми, що досліджується, доцільно спиратися на концепти, що розроблені й продовжують розроблятися О.А. Барановим [1], І.В. Діордіцею [2; 3], О.М. Косошовим [4], В.А. Ліпканом [5–8], В.П. Шеломенцевим [9] тощо. З іншого боку, не можна не враховувати й того, що крок за кроком на вітчизняній ниві складаються засади правничої герменевтики. У цьому напрямі вкрай важливими є положення наукових праць А.М. Бернюкова [10], В.М. Брижка [11], О.П. Дзьобаня [12], І.П. Косцової [13], І.І. Онищук [14], В.П. Плавича [15], В.В. Топчія [16], Л.І. Чулінди [17], К.О. Шелестова [18]. Увага вчених, які займаються герменевтичними аспектами юриспруденції, здебільшого зосереджена на методології, юридичній техніці, логіко-семантичній інтерпретації окремих положень різних галузей права, що є, безумовно, важливим для подальшого просування наукової думки та висвітлення нових теоретичних і прикладних проблем. Разом із тим, як нам здається, цей напрям має значний потенціал з огляду на широке поле реалій, що охоплюються юриспруденцією.

Попри надзвичайну актуальність питань інформаційної та кібернетичної безпеки, інтерес вчених до правничої герменевтики, що невинно зростає, інтеграційна сфера перетину двох зазначених площин ще не віднайшла належного віддзеркалення у наукових працях. Таке становище певною мірою призводить до невпорядкованості термінологічного вжитку, що, у свою чергу, гальмує розвиток концептосфери, а значить, і практичного втілення засад інформаційної безпеки держави.

Мета статті – проаналізувати ключові елементи понятійно-категоріального апарату інформаційного права й визначити шляхи удосконалення законотворчої діяльності у зазначеній сфері.

Виклад основного матеріалу дослідження. Резонансні події останнього часу, зокрема активізація кібертероризму через атаки комп'ютерного вірусу, так званого «Рету.А», наочню продемонстрували масштабність загроз не тільки для держави, а й для окремих громадян через неефективність заходів, що вживаються у сфері кібернетичної безпеки. Було б методологічно невиваженим стверджувати, що проблема полягає лише у технологіях, адже розуміння комплексності випереджувального характеру протидій – це єдине, що може забезпечити не тільки українську, а й міжнародну спільноту від аналогічних інцидентів. У такий спосіб виникає потреба у науковому забезпеченні процесів принципового оновлення стратегії кібернетичної безпеки, в тому числі удосконаленні правових норм, що регулюють діяльність у вказаній галузі. Одним із перших кроків на цьому шляху має стати розроблення герменевтичних засад нормотворчості, чітка диференціація семантики ключових понять.

Насамперед, є потреба визначитися у сутності поняття герменевтики. Етимологія назви пов'язана з іменем грецького бога Гермеса, який античною міфологією позиціонувався як посередник між олімпійськими богами й людьми, доносячи останнім суть волі найвищих, роз'яснюючи божі повеління.

Тож сама номінація віддзеркалює давню хронологію існування герменевтики. Проте, незважаючи на довготривалий період розвитку (від античності до епохи Відродження й сьогодення), діапазон охоплення різних галузей науки (від теології, філософії, мовознавства до права), герменевтика лише тепер здобуває визнання й широкого поширення. Одним із доказів цього є відсутність відповідної словникової статті в авторитетному академічному виданні 1990 р. [19]. У джерелі 2003 р. ключове поняття представлено як «мистецтво і теорія тлумачення текстів, первинний зміст яких не зрозумілий внаслідок їх стародавності або неповноти» [20, с. 178].

Така інтерпретація не може задовольнити сучасним вимогам через низку причин. По-перше, у наведеній дефініції передує мистецтво. Це означає, що в такій ситуації акцентовано на інтуїції, натхненні, здібності суб'єкта, а не на наукових засадах. По-друге, доволі розмитим є поняття «первинний зміст». Во-

чевидь, йдеться про творчий задум автора, його бачення. Проте хто, крім самого автора, може знати, що він мав на увазі, створюючи цей текст? Інша людина може щось більш-менш точно припускати, а не стверджувати. По-третє, вказуючи на стародавність або неповноту текстів, укладач цього визначення позбавляє вчених права на інтерпретацію сучасних документів, зокрема й нормативно-правових актів. Таким чином, навіть на цьому прикладі наочно видно неусталеність розуміння ключового поняття, не кажучи про похідні категорії.

Розгалуженість і подальша диференціація напрямів подальшого розвитку герменевтики призвели до появи правничої/юридичної герменевтики. Наведені атрибутиви варто розглядати як повні синоніми, що розрізняються лише своїм походженням, де «правничий» є словом власне українським, а «юридичний» – інтернаціоналізмом. Тож у літературі використовуються обидва варіанти, ми ж віддаємо перевагу першому.

Варто зазначити, що у вчених досі немає одностайних поглядів на тлумачення ключового поняття. Так, доволі часто цитованим є вислів С.С. Алексеева, за яким під герменевтикою пропонується розуміти науку і мистецтво тлумачення юридичних термінів і понять, вершину юридичної майстерності, кульмінаційний пункт юридичної діяльності [21, с. 130]. Наведене визначення, як нам здається, не позбавлене емоційного пафосу. Крім того, воно обмежує сферу юридичної герменевтики лексико-семантичним рівнем окремих номінацій, не зачіпаючи рівня текстології.

Дещо ширше (й ближче до нашого уявлення про сутність терміна) трактує юридичну герменевтику Н.С. Волкова: «Особливий метод тлумачення правової норми, який включає не лише буквальне розшифрування тексту норми, яка трактується, а й оцінку правової ситуації, що супроводжує реалізацію цієї норми» [22, с. 80]. В.М. Брижко під юридичною герменевтикою пропонує розуміти «науковий напрям про мислення в юридичній сфері, розуміння, тлумачення, інтерпретацію норм упорядкування суспільних відносин та створення правових норм і текстів нормативних документів» [11].

Узагальнення й систематизація поглядів вчених дає підстави стверджувати, що семантичне поле ключового поняття «правнича герменевтика» охоплює: 1) методологію (А.М. Бернюков); 2) науку (В.П. Плавич), науку і мистецтво (С.С. Алексеев); 3) науковий напрям (В.М. Брижко), 4) напрям юриспруденції (А.М. Бернюков); 5) підхід (В.В. Топчий); 6) метод (Н.С. Волкова, О.П. Дзьобань, І.П. Косцова, Л.І. Чулінда, В.Л. Яроцький); 7) процес (К.О. Шелестов). Це є свідченням відсутності одностайного розуміння поняття науковцями, що викликано полісемією терміна. Тож, залежно від контексту, він може застосовуватися у різних значеннях.

Досліджуючи правничу герменевтику, також варто розуміти її бінарний характер: з однієї сторони, функціонують методологічні, логічні, технологічні парадигми, які виступають універсальними незалежно від країни, її державного устрою; з іншої сторони, знакова, символічна природа кожної мови, особливості принципів номінації, логіко-семантичних структур на рівні лексики, морфології, синтаксису й текстології зумовлюють специфіку герменевтики в її конкретних локалізованих проявах.

Враховуючи, що галузь інформаційного права перебуває на етапі свого становлення, є підстави стверджувати, що формулювання її норм відбувається як на основі апробованих прийомів юридичної техніки, так і в пошуково-інтерпретаційному руслі. У такий спосіб семантичний аналіз ключових термінів, які у центрі нашого дослідження, має проводитися в парадиг-

мі герменевтичного підходу, що дає змогу найбільш об'єктивно визначити сутність понять. Водночас такий аналіз створює підґрунтя диференціації базових термінів, без чого застосування їх в юридичних документах стає доволі проблематичним. Характерно, що висока частотність вживання термінологічних сполучень «кібернетичний простір», «інформаційний простір» зробила з них своєрідне кліше. Проте за уявною простотою і зрозумілістю ховається серйозна наукова проблема розрізнення понять.

Отож, порівнюючи зазначені терміни, звертаємо увагу на наявність спільного іменного компоненту. До речі, він виступає як інтернаціоналізм, тому що в англійських аналогах елемент «space» в основній семі також означає «простір».

Звернення до лінгвістичних словників дає можливість встановити багатозначність лексеми, яка водночас виступає і як загальноживане слово, і як термін ряду наук, насамперед, філософії, економіки тощо. По суті, можна констатувати, що термін утворився шляхом спеціалізації загальнонародного слова. Тож фіксуються такі значення: «1. *Філосо.* Одна з форм існування матерії, яка характеризується протяжністю та обсягом. 2. Не обмежена протяжність (в усіх вимірах, напрямках); тривимірна протяжність над землею. 3. Вільний, великий обсяг; просторинь. 4. *Перен.* Відсутність яких-небудь обмежень, перешкод у чомусь; воля» [20, с. 989]. Тож виникає питання: в якому зі значень ключовий термін вживається в юридичних текстах?

Оскільки нині у чинних нормативно-правових актах відсутні стандартизовані визначення ключових термінів, які нами досліджуються, проведений аналіз текстів «Стратегії кібербезпеки України» [23], «Положення про Національний координаційний центр кібербезпеки», затвердженого Указом Президента України від 7 червня 2016 р. [24] тощо. Методами семантичного аналізу встановлено, що контекстне застосування терміну базується на семі, що передає значення багатовимірної безмежної протяжності. Разом із тим національний сегмент інформаційного та кібернетичного простору априорі розглядається не ізольовано, а як частина відповідного світового простору.

Характерно, що, за аналогією до англійського «Cyber-space», українське термінологічне сполучення за принципом мовленнєвої економії найчастіше вживається в текстах нормативних актів і у наукових працях у вигляді складноскороченого слова, у той час як термін «інформаційний простір» скороченню не підлягає.

Тож, семантична диференціація парних номінацій відбувається на підставі атрибутивних компонентів. Тому доцільно розглянути і порівняти семантичні поля споріднених терміносполучень.

Законодавець визначення поняття «кіберпростір» включено до проекту Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», що розглядався Верховною Радою України 25 травня 2017 р. і винесений на повторне друге читання після доопрацювання [25]. Згідно з цим документом, під кіберпростором розуміється «середовище, яке виникає в результаті функціонування на основі єдиних принципів і за загальними правилами інформаційних (автоматизованих), телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних систем» [25]. Принагідно зазначимо, що укладачі проекту тлумачать термін, спираючись на слово «середовище». З позицій герменевтичного підходу, це є дуже знаковим, оскільки за своєю семантикою «середовище», по-перше, має більш-менш чітко визначені межі, по-друге, співіснує з іншими сферами. Крім того, значення слова містить розуміння щодо наповнення цього

обширу певними матеріальними об'єктами. Таким чином, доцільно розглядати кіберпростір не просто як середовище, а як системне, комплексне середовище, яке функціонує й розвивається в результаті взаємодії суб'єктів (осіб) із технікою за певними технологіями з певними (правомірними або ж неправомірними) цілями.

У контексті «Стратегії кібербезпеки України» кіберпростір розглядається як ще одне, новітнє середовище, яке поряд із тими, що стали традиційними («Земля», «Повітря», «Море», «Космос»), «поступово перетворюється на <...> сферу ведення бойових дій, у якій все більш активно діють відповідні підрозділи збройних сил провідних держав світу» [23].

Останнє є дуже важливим з огляду на те, що окремі вчені, обґрунтовуючи методологічні засади поняття «кіберпростір», стверджують начебто він «не може бути визнаний видом реального фізичного простору. Він може трактуватися видом перцептуального або концептуального простору, себто він може бути віднесений до внутрішнього світу суб'єкта, людини» [26]. Така позиція не може вважатися прийнятною, оскільки вона штучно звужує сферу функціонування феномена кіберпростору, залишаючи поза його межами технічний складник, який, по суті, є серцевиною ключового поняття. У такий спосіб вчений зводить семантику поняття «кіберпростір» до поняття «віртуальний простір». Незважаючи на наявність споріднених сем у наведених терміносполученнях, така взаємозаміна суперечить методологічному принципу науковості. Наша позиція ґрунтується на тому, що кібернетичний простір є гібридним, таким, що об'єднує матеріальні й уявні компоненти, оскільки він не може існувати без своєї інструментально-технологічної складової частини, без реальної діяльності осіб, які професійно або аматорськи, правомірно чи неправомірно діють у цій сфері. Зазначене закладає підвалини правового регулювання діяльності у кібернетичному просторі.

На відміну від цього, поняття «інформаційний простір» є більш абстрагованим і об'ємним. Знаково-символьна природа інформації дає підстави досліджувати інформаційний простір, перш за все, в контексті семіотики, а вже потім – кібернетики. Коли ж йдеться про застосування поняття «інформаційний простір» в юридичній сфері, зокрема, у текстах законів і підзаконних актів, варто спиратися, перш за все, на норми інформаційного права. Зауважимо, водночас поняття «кіберпростір» у правовій парадигмі більше тяжіє до сфери інформаційної та кібернетичної безпеки.

Специфіка інформаційного простору полягає в тому, що він, насамперед, виступає як соціальна складова частина життя суспільства, включаючи політичну, економічну, освітню, наукову, правову, культурну, документальну тощо компоненти. Не варто випускати з поля зору й те, що цей простір охоплює й передбачає збереження та передачу наступним поколінням культури, традицій, певних ідеологем, тобто виступає своєрідним носієм «соціальної пам'яті». Це дає змогу розглядати семантику термінологічного сполучення не тільки в системі координат простору й обсягів, але й часових координат. Таким чином, під час дослідження поняття «інформаційний простір» можуть бути застосовані як функціональний, так і структурний, системний, еволюційний підходи у їх синхронних та діахронних зрізах. Це зумовлено специфікою самого об'єкта, який являє собою багаторівневу ієрархічну структуру, що включає в себе підмножину різнопланових інформаційних систем.

Д.В. Чайковський, узагальнюючи наукові засади щодо конотації поняття «інформаційний простір», виділяє три ос-

новних позиції: 1) територіальна (локалізація джерел інформації, розташування баз даних, місце мешкання населення, межі дії певних норм права тощо); 2) геополітична (забезпечення інформаційної безпеки держави в умовах глобалізації світу, збереження національного інформаційного суверенітету); 3) власне соціальна (сприйняття й перетворення суб'єктами інформації шляхом фільтрації й обробки відомостей за допомогою певних ментальних моделей, що дає змогу оцінювати різноманітні ситуації та приймати рішення) [27].

Підтримуючи вченого в його намаганні певною мірою систематизувати наявні підходи до визначення поняття «інформаційний простір», ми вважаємо, що має право на існування й четверта, не зазначена позиція – інтеграційна. Вона зумовлюється тим, що в сучасних умовах інформаційний простір дедалі більше спирається на інформаційно-комунікативні технології і тісніше переплітається з кіберпростором. Тому виникає необхідність подальшого дослідження властивостей понять із перенесенням наукових засад кібернетики, інформаційного права, інформаційної безпеки, правової інформатики, прикладної лінгвістики на практику законотворчості й правозастосування.

Висновки. Герменевтичний підхід у дослідженні термінології інформаційного права має значний, до кінця не розкритий потенціал. На прикладі порівняльного аналізу ключових термінів на засадах герменевтики вдалося встановити інтеграційні та диференційні ознаки термінологічних сполучень. Врахування семантичних особливостей кожної лексеми на базисі герменевтики дасть змогу у подальшому суттєво удосконалити концептосферу інформаційного права й інформаційної безпеки та юридичну техніку укладання текстів нормативно-правових актів.

Література:

1. Баранов О.А. Про тлумачення поняття «кібербезпека» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : ipri.org.ua.
2. Дюрдиця І.В. Поняття та зміст Національної системи кібербезпеки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://goal-int.org/ponyattya-ta-zmist-nacionalnoi-sistemi-kiberbezpeki/>.
3. Дюрдиця І.В. Система забезпечення кібербезпеки: сутність та призначення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://goal-int.org/sistema-zabezpechennya-kiberbezpeki-sutnist-ta-priznachennya>.
4. Косошов О.М. Пріоритетні напрямки державної політики щодо забезпечення безпеки національного кіберпростору / О.М. Косошов // Збірник наукових праць Харківського університету Повітряних сил, 2015. – Вип. 3(40). – С. 127–130.
5. Ліпкан В.А. Теоретико-методологічні засади управління у сфері національної безпеки України [монографія] / В.А. Ліпкан. – К. : Текст, 2005. – 350 с.
6. Ліпкан В.А. Адміністративно-правове регулювання національної безпеки України [монографія] / В.А. Ліпкан. – К. : Текст, 2008. – 440 с.
7. Ліпкан В.А. Систематизація інформаційного законодавства України [монографія] / В.А. Ліпкан, В.А. Залізник / за заг. ред. В.А. Ліпкана. – К. : ФОП О.С. Ліпкан, 2012. – 304 с.
8. Ліпкан В.А. Доступ до інформації з обмеженим доступом : проблеми вироблення уніфікованих дефініцій / В.А. Ліпкан, Л.І. Капінус // Публічне право. – 2013. – С. 45–53.
9. Шеломенцев В.П. Сутність організаційного забезпечення системи кібернетичної безпеки України та напрями його удосконалення / В.П. Шеломенцев // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – Київ: Міжвідом. наук.-дослід. центр із проблеми боротьби з організ. злочинністю, 2012. – № 2(28). – С. 299–309.
10. Бернюков А.М. Юридична герменевтика як методологія здійснення правосуддя (філософсько-теоретичний аналіз) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.12 / А.М. Бернюков ; Львів. держ. ун-т внутр. справ. – Л., 2008. – 16 с.

11. Брижко В.М. Філософія права: герменевтика в сфері інформаційного права // В.М. Брижко / Правова інформатика. – 2014. – № 1(41). – С. 18–22.
12. Дзьобань О.П., Яроцький В.Л. Герменевтичний метод у сучасних цивільних дослідженнях: до питання про доцільність застосування / О.П. Дзьобань, В.Л. Яроцький // Інформація і право. – 2017. – № 2 (21). – С. 5–12.
13. Косцова І.П. Герменевтичний метод тлумачення норм права: історична та юридична дивергенція [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://science.lp.edu.ua/sites/default/files/Papers/kostsova.pdf>.
14. Онищук І.І. Техніка юридичного письма в нормативно-правових актах: [монографія] / І.І. Онищук. – Івано-Франківськ: Лабораторія академічних досліджень правового регулювання та юридичної техніки, 2014. – 228 с.
15. Плавич В.П. Юридическа герменевтика [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.epistemology_of_science.academic.ru/965.
16. Топчій В.В. Офіційне тлумачення конституційних норм щодо прав людини у парадигмі юридичної герменевтики / В.В. Топчій // Публічне право. – 2016. – № 1(21). – С. 276–284.
17. Чулінда Л.І. Герменевтичний метод дослідження юридико-лінгвістичних властивостей текстів нормативно-правових актів / Л.І. Чулінда // Українське право. – 2002. – № 1. – С. 229–234.
18. Шелестов К.О. Праворозуміння та герменевтика [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.apdp.in.ua/v50/19.pdf>.
19. Лингвистический энциклопедический словарь / Гл. ред. В.Н. Ярцева. – М. : Советская энциклопедия, 1990. – 685 с.
20. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2003. – 1440 с.
21. Алексеев С.С. Право: азбука – теория – философия: опыт комплексного исследования / С.С. Алексеев. – М., 1999. – 640 с.
22. Волкова Н.С. Приемы формирования правовой позиции Конституционного Суда РФ / Н.С. Волкова // Журнал российского права. – 2005. – № 9. – С. 79–85.
23. Стратегія кібербезпеки України, введена в дію Указом Президента України від 15 березня 2016 р. № 96/2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0003525-16>.
24. Положення про Національний координаційний центр кібербезпеки від 07.06.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/242/2016>.
25. Проект Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2076-19>.
26. Волов А.Г. Философский анализ понятия «киберпространство» / А.Г. Волов // Философские проблемы информационных технологий и киберпространства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://cyberleninka.ru/article/n/filosofskiy-analiz-ponyatiya-kiberprostranstvo>.
27. Чайковский Д.В. Информационное пространство: анализ определенный / Д.В. Чайковский // Вестник Бурятского государственного университета. – 2010. – № 3. – С. 269–274.

Диордица И. В. Кибернетическое пространство vs информационное в контексте юридической герменевтики

Аннотация. Правовое регулирование сферы информационного права, обеспечение информационной и кибернетической безопасности основываются на понятийно-категориальном аппарате науки. Употребление ключевых терминов должно базироваться на четком представлении о семантике каждого из них. Автор статьи демонстрирует сущность герменевтического подхода в исследовании терминологических словосочетаний, освещает их интеграционные и дифференциальные признаки. Учет данных, которые содержатся в статье, позволит в дальнейшем совершенствовать юридическую технику нормотворчества.

Ключевые слова: кибернетическое пространство, информационное пространство, юридическая герменевтика, методы научных исследований в праве.

Diorditsa I. Cybernetic space vs information space in the context of legal hermeneutics

Summary. Legal regulation of the field of information law, provision of information and cyber security are based on the conceptual-categorical apparatus of science. The use of key terms should be based on a clear understanding of the semantics of each of them. The author of the article explores the essence of legal hermeneutics, demonstrates various approaches to her understanding. He compares lexicographic materials with the texts of normative acts of Ukraine, which regulate the issues of cybersecurity. The analysis of the texts makes it possible to establish discrepancies in the interpretation of terms in dictionaries and in legal documents. The concept of “space” is an integration component of two terminological word combinations. The author of the article considers the legal aspects of the concept of “space”, its differences from the commonly used meaning. He suggests to consider the concept of “cybernetic space” in its legal meaning as a hybrid, as it combines elements of the real physical world (equipment, technology) and virtual space. The concept of “information space” is more abstract, since it is based on the character-sign nature of the data. The connotation of the concept of “information space” contains territorial, geopolitical and social components proper. The author of the article proposes to emphasize also the integration component, because under present conditions there is a significant convergence of the concepts of “cybernetic” and “information” space.

Key words: cybernetic space, information space, legal hermeneutics, methods of scientific research in law.